

Dr. Özgem Tuğçe GÜMÜŞ BOYACI

KRİZ ZAMANLARINDA İNSAN HAKLARI:

**AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ
15. MADDE KAPSAMINDA**

DEROGASYON REJİMİ

Dr. Özgem Tuğçe GÜMÜŞ BOYACI

KRİZ ZAMANLARINDA İNSAN HAKLARI:

**AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ
15. MADDE KAPSAMINDA**

DEROGASYON REJİMİ

ADALET YAYINEVİ
Ankara - 2023

ADALET BASIM YAYIM DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Kriz Zamanlarında İnsan Hakları: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
15. Madde Kapsamında Derogasyon Rejimi
Özgem Tuğçe Gümüş Boyacı

Hukuk Yayınları Dizisi – 3467

Birinci Baskı : Haziran, 2023

ISBN : 978 – 605 – 264 – 330 – 3

ADALET YAYINEVİ

Merkez

Strazburg Caddesi No: 10/B Sıhhiye-Ankara
Tel : (0312) 231 17 00
Fax : (0312) 231 17 10

İstanbul Şube

Mustafa Kemal Caddesi No: 60/C
(Anadolu Adliyesi Karşısı) Kartal-İstanbul
Tel : (0216) 305 72 81

Dağıtım

Strazburg Caddesi No: 17/B Sıhhiye-Ankara

Bursa Şube

Bursa Adliye Sarayı Zemin Kat Bursa

 : adalet.com.tr – adaletyayinevi.com
 : adalety@adaletyayinevi.com

 : facebook.com/adaletyayinevi
 : twitter.com/adaletyayinevi

Sayfa Tasarımı:

Nimet Yıldız

Kapak Tasarımı:

Yasin Özbudak

Baskı:

Ay-bay Kırtasiye İnş. Gıda Paz. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 46661
Tel: (0 312) 472 58 55 - Ankara

TEŞEKKÜR

Elinizdeki çalışma, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde savunulan ve oybirliği ile başarılı bulunan doktora tezimin, jüri üyelerinin değerli önerileriyle gözden geçirilmiş halidir. Nihayetinde çalışmamın ortaya çıkmış olduğu bu uzun çalışma sürecinin tüm eşlikçilerine ve destekçilerine ayrı ayrı müteşekkirim. Doktora tez çalışmamın kitaplaştırılmasına ilişkin teşvikleri neticesinde bu sayfada dile getirme imkânı bulduğum sözlerime, öncelikle tez danışmanıma ve jüride yer alan hocalarıma teşekkürlerimi sunarak başlamak isterim. Akademik hayatımın ve doktora tez çalışması sürecimin en başından itibaren değerli bilgi birikimini, zamanını, deneyimlerini ve emeğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Yaşar SALİHPAŞAOĞLU'na danışmanlığı ve daimî akademik rehberliği için içtenlikle teşekkürlerimi sunmak isterim. Tez İzleme Komitesinde yer alan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. İlyas DOĞAN ve Prof. Dr. Ece GÖZTEPE'ye sürecin her aşamasında cömert şekilde paylaştıkları çok değerli görüşleri, yönlendirmeleri ve emekleri için bilhassa müteşekkirim. Doktora tez çalışmamı sunmuş olduğum savunma jürisinde yer alan tüm hocalarıma incelemeleri ve ayırdıkları zaman için yeniden teşekkür eder, ışık tutan değerlendirmeleri ve zenginleştiren önerileriyle çalışmamın son haline erişmesini sağlayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Abdurrahman SAYGILI ve Doç. Dr. Hamdi Gökçe ZABUNOĞLU'na şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmasının son okumasını dikkatle ve titizlikle gerçekleştiren sevgili arkadaşım ve aynı kürsüde yer almaktan büyük mutluluk duyduğum Dr. Öğr. Üyesi Zeynep HAZAR'a ve geliştirici yorumları, uyarı ve önerileri için Av. Onur BOYACI'ya teşekkürü borç bilirim. Çalışma sürecince görüşleri ve yorumları ile konuya ilişkin bakış açımı geliştiren kıymetli kürsü arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma katkıları ve destekleri için saygılarımı, sevgilerimi ve teşekkürlerimi iletirim.

Çalışmaya ilişkin araştırmaların bir kısmı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 2214/A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı kapsamında sağlanan burs desteği ile Paris Panthéon-Assas Üniversitesi İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Araştırma Merkezi (C.R.D.H.)'nde gerçekleştirilmiştir. Doktora tez çalışmasının derin-

lik kazanmasında önem arz eden bu imkân için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na teşekkürlerimi sunarım. Paris'teki araştırma sürecimde ufuk açıcı kaynaklara, isimlere ve görüşlere ulaşmamda yol gösteren ve değerli bilgilerini paylaşan Profesör Olivier DE FROUVILLE ile İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Araştırma Merkezi (C.R.D.H.) araştırmalarına yardımları ve ilgileri için teşekkür ederim.

Varlıklarıyla ve destekleriyle çalışma sürecime anlam katan GÜMÜŞ ve BOYACI ailem ile dostlarıma en içten sevgilerimle teşekkür etmek isterim. Yoğun çalışma ve araştırma sürecim boyunca en sabırlı ve en özverili destekçim olan sevgili eşim Onur BOYACI'ya çok değerli yol arkadaşlığı için bilhassa ve *sonsuz* teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	5
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM

OLAĞANÜSTÜ REJİMLERİN TARİHİ VE TEORİK GELİŞİMİ

A. Tarihteki Kriz Yönetim Biçimleri	21
1. Aesymneteia veya “Seçilmiş Tiranlar”	22
2. Roma İmparatorluğu Diktatörlük (Dictator) Makamı	24
3. Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde Sıkıyönetim Hukuku: Martial Law	30
4. Fransız Hukuk Düzeninde Sıkıyönetim Rejimi: <i>état de siège</i>	33
5. Weimar Cumhuriyeti Anayasası: 48. Madde	40
6. Değerlendirme	45
B. Olağanüstü Yönetim Yetkilerinin Düzenlenmesine İlişkin Modeller	46
C. Olağanüstü Yönetim Usullerinin Liberal Demokrasilerdeki Düzenlenişi	52
1. Olgusal Nedenler ve Usulleri İfade Etmek Üzere Kullanılan Terimler.....	54
2. Usullerin İlanı	61
3. Yönetim Yetkilerinin İcrası	64
a. Yürütme Organının Genişleyen Yetki Alanı	65
b. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması	68
4. Yönetim Usullerine İlişkin Denetim	72
5. Sona Erme ve Normalliğin Yeniden Tesisi.....	74
6. Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde Olağanüstü Yetkiler: Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık (İngiltere)	76
D. Olağanüstü Rejimlere İlişkin Görüşler ve Teoriler	85
1. Zaruret Hali Teorisi	92

2. Meşru Müdafaa Teorisi ve Siyasi Teori	95
3. Zaruret Halinden İstisna Hali Teorisine	98
E. Olağanlaşan Olağanüstü Hal.....	105
F. Çağdaş Hukuk Teorisinde Olağanüstü Rejimler ve Derogasyon Rejimi	118

İKİNCİ BÖLÜM

OLAĞANÜSTÜ YETKİLERİN İNSAN HAKLARI HUKUKUNDAKİ NORMATİF İNCELEMESİ: DEROGASYON REJİMİ

A. Türk Hukuk Literatüründe Birbiri Yerine Kullanılan İki Terim: Derogasyon ve Askıya Alma.....	126
B. Derogasyonun Kaynağı ve Hukuki Niteliği	134
C. İnsan Hakları Sözleşmelerinin Hazırlık Çalışmalarında (<i>Travaux Préparatoires</i>) Derogasyon.....	138
D. Uluslararası ve Bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerindeki Derogasyon Maddeleri	148
E. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Derogasyon Rejimi: 15. Madde	158
1. Geçerli Bir Derogasyon İçin Gereken Maddi Koşullar	159
a. Savaş veya Ulusun Yaşamını Tehdit Eden Genel Bir Tehlikenin Varlığı	159
b. Durumun Kesinlikle Gerektirdiği Ölçü	168
c. Uluslararası Hukuktan Doğan Diğer Yükümlülüklerle Aykırı Olmamak	184
2. İstisnanın Sınırı: Derogasyona Konu Edilemeyen Haklar.....	189
a. Derogasyona Konu Edilemeyen Haklar.....	190
b. Belirli Hakların Derogasyona Konu Edilememesinin Arkasındaki İlkeler	194
3. Usulî Gereklilik: Resmî Bildirim	200
F. Küresel COVID-19 Salgını Nedeniyle Derogasyon Uygulaması	210
SONUÇ	223
KAYNAKLAR.....	231